

Axel Juel på Fruegaarden

af Lone Fallentin

På Nørre Vosborg Gods i Vestjylland fødtes 7. juli 1655 en dreng, som fik navnet Axel Juel. Han var søn af oberstløjtnant Claus Eriksen Juel til Vosborg og Sophie Gyldenstierne. At Axel Juel ville ende på Fruegaard i Strammelse på Tåsinge, var der ingen, der ville have spået om på det tidspunkt, men flere omstændigheder blev årsag til det.

Axel Juel blev antaget til tjeneste i flåden i 1671. Den 1. juli 1677 fandt et drabeligt søslag sted i Køge Bugt. Axel Juels farbror

admiral Niels Juel deltog i søslaget mod den svenske flåde. Han var leder af en del af den danske flåde. Med hensyn til antallet af skibe og besætningsmedlemmer var den svenske flåde den danske flåde temmelig overlegen, så der var stor bekymring fra dansk side. Niels Juel var kendt som en uforfærdet, nogle mente nærmest dumdristig mand. Det siges, at bl.a. den danske kong Christian den 5. havde været vred og forfærdet, da Niels Juel, foretog en meget dristig manøvre, som i værste fald kunne have kostet mange danske liv og tab af skibe. Men Niels Juels plan lykkedes over al forventning, og Danmark kunne gå sejr- rig ud af slaget. Svenskerne havde lidt mange tab af menneskeliv, desuden tog danskerne en stor del af deres flåde. Niels Juel blev en søhelt og skulle som sådan selvfølgelig belønnes, han skulle have en betaling svarende til 10 % af værdien af krigsbyttet, som blev taget fra svenskerne. Da Christian den 5. ikke kunne betale det anselige beløb, fik Niels Juel i stedet, efter ansøgning, en del af Valdemars Slots Hovedgaard og en del bøndergods overdraget. Selve Valdemars Slot købte han til en rimelig pris. Slottet var på grund af dårlig økonomi på et tidspunkt blevet pantsat. Niels Juel blev i marts 1679 udnævnt til ridder af elefanten.

Guvernør i Trankebar

Axel Juel var ”ikke tynget af studenterhuen”, han havde haft svært ved at tilegne sig ret meget boglig viden, og der er ingen tvivl om, at Axel Juels familierelation til Niels Juel har fremmet hans karriere. I 1679 under den skånske krig blev Axel Juel således udnævnt til orlogskaptajn, men måtte ikke længe efter, nemlig efter fredsftalen i 1679 i Lund se sig afskediget fra flåden. Normalt kunne den vi-

Axel Juel.

dere karriere være vanskelig for en afskediget embedsmand, men ikke for Axel Juel. Skibet Oldenburg besøgte under sit togt i perioden 1672-1675 bl.a. Ostindien, og det menes, at Axel Juel var ombord på skibet. Han kendte således lidt til Trankebar. Hans onkler Niels Juel og Jens Juel var begge i bestyrelsen i Ostindisk Kompagni. Ingen tvivl om at de brugte deres indflydelse til at fremme Axel Juels karriere, og i 1681 blev han udnævnt til kommandant på fæstningen Dansborg ved Trankebar. Oktober 1682, kun 27 år gammel, blev han ansat i ledig guvernørstilling i Trankebar. Axel Juels ansættelse vakte harme blandt mange af koloniembedsmændene, da han var totalt uerfaren i forhold til at kunne bestride stillingen. Den merkantile leder, Johan Gillis, var blevet forbigået ved Axel Juels udnævnelse til guvernør, og Axel Juel fik en fjende for livet. Så fra starten var der således utilfredshed med Axel Juel og denne utilfredshed voksede sig større for hver dag. Axel Juel skulle efter sigende være i besiddelse af flere dårlige egenskaber, han var frembrusende, tyrannisk, brutal og meget selvbevidst.

Trankebar var inde i en økonomisk dårlig periode. I stedet for at pleje Ostindisk Kompagnis interesser drev Axel Juel privat handel. Han besvarede ikke breve hjemmefra og førte ikke bogholderi. Der var 3 nøgler til kassen. Axel Juels næstkommanderende, Gillis, skulle have den ene nøgle til kassen, bogholderen den anden nøgle og Axel Juel den 3. nøgle. De skulle således alle 3 være til stede, når kassen blev låst op. Det så Axel Juel stort på og beholdt selv alle 3 nøgler. Han brugte løs af kompagniets penge og havde slet ikke styr over økonomien, og han udstedte forbud mod at Gillis og andre kiggede i handelens bøger.

Axel Juel levede i sus og dus med fornøjelsesrejser. Han holdt også en skippers kone som elskerinde, og når hun kom ind ad porten efter en rejse, beordrede han, at hun skulle æres med flaghejsning og affyring af 9 kanon-skud. Hvad angik ham selv, skulle der i sådan

et tilfælde affyres 27 skud, hvilket normalt er en kongesalut. I forbindelse med et drikkelag beordrede Axel Juel assistenten Anders Steffensen til at holde et vinglas frem mellem 2 fingre, så ville Axel Juel demonstrere sin skydefærdighed ved at bortskyde glasset med sin pistol. Det lykkedes, glasset splintrede, men Anders Steffensens 2 fingre forsvandt desværre også.

Planlagt mytteri

Den dårlige økonomi blev værre og værre i Trankebar. Axel Juel anede intet om at løse økonomiske problemer, men han var en handlingens mand uden tanke for konsekvenser, så i juni 1684 nedsatte han lønningerne til det halve for koloniens samtlige 1700 personer. Rygter gik om, at han stoppede en hel del af de sparede lønninger i egen lomme og sendte penge hjem til Danmark uden om Ostindisk Kompagni. Hans undergivne klagede forgæves til København over ham.

Jacob Worm, Thomas Kingos stedsøn, var ankommet til Trankebar i 1681 og fungerede som selvbestaltet præst i kolonien. Det var nu ikke et selvvalgt ophold. Han havde fået dødsstraf bl.a. for majestætsfornærmelse i Danmark, men blev benådet og i stedet landsforvist til Trankebar til evig tid. Her fortsatte han med sit skriveri og forsøg på bag kulisserne at puste til ilden, hvis der var noget, som han mente ikke gik rigtigt til. En "hobby" han også havde dyrket i Danmark og bragt ham i unåde. Han brød sig absolut ikke om Axel Juel og dennes tyranni.

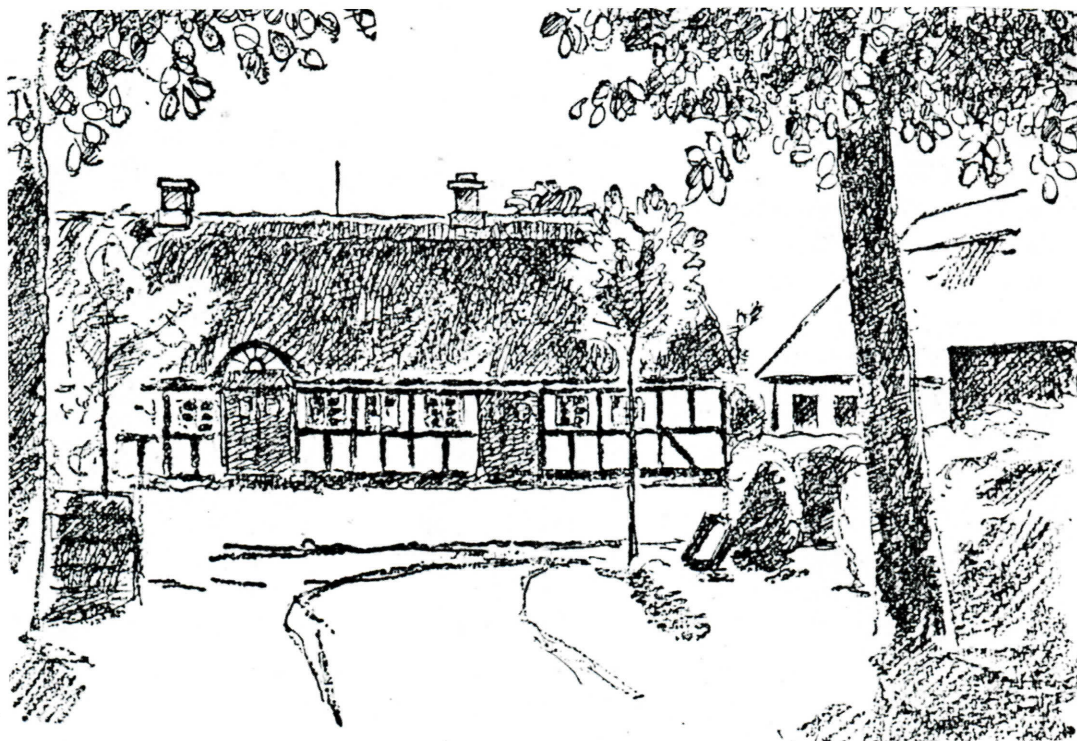
Stemningen var efterhånden til mytteri, og det blev planlagt til at skulle ske natten til den 23. september 1684. Men da assistenten Claus Høeg gav signalet til at starte mytteriet, turde hans medsammensvorne alligevel ikke være med. Det gjorde Claus Høeg så vred, at han ved lejlighed fortalte Axel Juel om det planlagte mytteri og angav sine tidligere medsammensvorne. De blev fanget og fik frygtelige straffe. To mand blev straks henrettet og

en tredje døde under behandlingen i fængslet. Fire andre blev dømt til at få ørerne skåret af, blive pisket og brændemærket. Derefter blev de jaget ud i junglen ved Malebarkysten, så de "vilde og barbariske indfødte" kunne gøre kål på dem. Ingen var nogensinde vendt tilbage derfra. Ved et mirakel lykkedes det dem, på trods af at de var i en forfærdelig tilstand, ved indfødtes hjælp at nå frem til en Hollandsk station. Derfra blev der sendt klager til København. Axel Juels to farbrødre Niels og Jens Juel måtte nu forlade deres poster i Ostindisk Kompagni. Axel Juel havde virkelig bragt skam over familienavnet. Thomas Kings stedsøn, Jacob Worm, havde uden tvivl deltaget i det planlagte mytteri, men klarede indtil videre frisag, da Axel Juel ikke havde beviser. Jacob Worm spillede rollen som underdanig og tro over for Axel Juel, som han hadede og beskrev som en halvvoksen, bred, korthalset fortrukken flab.

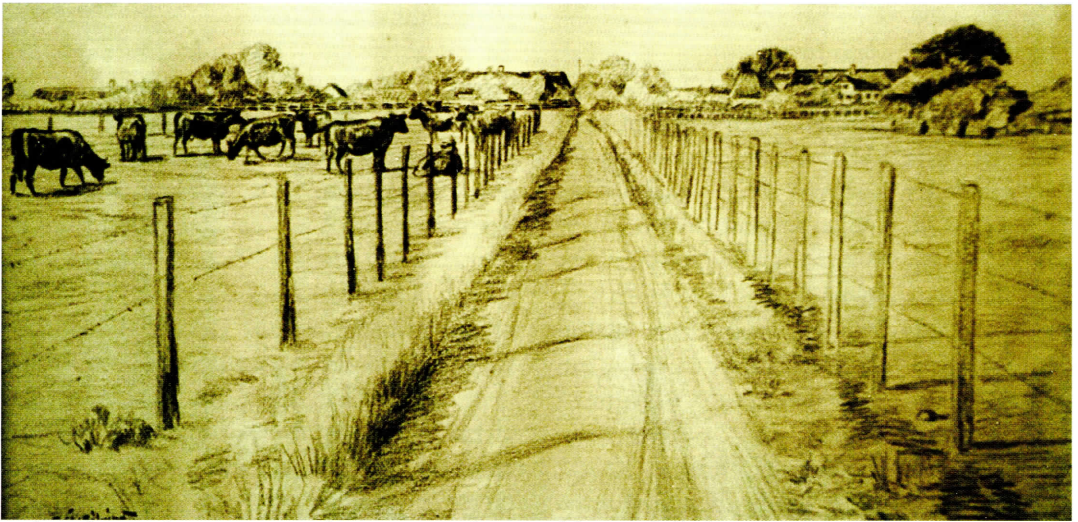
Afskedigelse og dom

To orlogsfartøjer, "Flyvende Ulv" og "Antoinette", blev i 1685 sendt af sted fra København mod Trankebar. Hollænderen Wolf Henrik van Kalnein var med som kongelig overkommisarius. Da skibene ankom til Trankebar, var Axel Juel over alle bjerge og rejst til Madras. Jacob Worm vidste, hvordan Axel Juel kunne lokkes tilbage til Trankebar, og det lykkedes at narre ham til at vende tilbage. Kalnein foretog undersøgelser af forholdene i Trankebar. De endte med Axel Juels afskedigelse som guvernør pr. 9. juli 1687, og han blev arresteret. En større retssag startede. Nogle af mændene, som havde overlevet turen mod Malebarkysten blev ført som vidner og fortalte om Axel Juels grusomheder.

Axel Juel blev dømt for et underslæb på et beløb svarende til 65.025 rigsdaler, et kæmpebeløb på det tidspunkt, nok til at købe flere herregårde. Jacob Worm blev belønnet og fik

Fruegaarden set fra Strammelse Gade. Nuværende adresse, Strammelse Gade 9.

Udsigt fra markvej i Strammelse. Fruegaarden ses til højre i billedet. (Bilving tegning fra 1920)

officiel udnævnelse til præst i Trankebar. Axel Juel fik sin formue konfiskeret og blev som fange ført tilbage til Danmark, hvor rettergangen fortsatte og endte ved højesteret. Det blev en langvarig proces med ikke mindre end 37 møder. Anklageren talte med store bogstaver om, at det i sandhed var blevet onde tider, når en person tilhørende adelen kunne opføre sig sådan. Et af anklagepunkterne var at Axel Juel før det planlagte oprør imod ham skulle have udtalt: *”Ja, Vintapperknægte og Kanaljer, de regerer nu udi Dannemark, men den gamle danske adel er forskudt og Københavns borgere ville óg være adel, men det bekom dem ikke vel.”* Denne udtalelse faldt bestemt ikke i god jord. Vintappersønnen Griffenfelds bror var direktør i Ostindisk Kompagni, helt upassende set med Axel Juels øjne. Griffenfeld gik det jo heller ikke så godt, da han få år efter udnævnelsen til Greve blev fængslet i 1676 og frataget alt. Ved enevældens indførsel i 1660 mistede adelen deres magt, så kongen kunne nu frygte en sammensværgelse fra den tidligere rådsadel. Det lykkedes dog ikke at bevise, at Axel Juel skulle have udtalt sig sådan, da vidnerne var blandt dem, han henrettede i Trankebar. Vidneudsagn fra indere i Ostindien blev der ikke taget hensyn til. Axel Juel stod til døds-

straf, men stærke personer herunder hans onkel Niels Juel gjorde deres indflydelse gældende. Det endte i 1690 ud i en ualmindelig mild straf. Højesteret frikendte ham for de fleste anklager, og dommen lød herefter på, at der skulle gives erstatninger på beløb svarende til 2000 rigsdaler til de lemlæstede samt et beløb svarende til 1000 rigsdaler til Christianshavns Kirke.

Fruegaarden

Axel Juel fik sin frihed, men var en forarmet mand. Han giftede sig 2. oktober 1692 med Sophie Amalie Parsberg, som var født 1662 i København.

Niels Juel havde i 1678 erhvervet en gård i Strammelse. Denne gård blev senere kendt som Fruegaarden. Da der blev et ledigt fæste af denne gård, blev Axel Juel tilbudt ophold på gården. Så kunne Niels Juel måske også holde øje med ham, men det var vist ikke nødvendigt at holde så meget øje, for Axel Juel var en nedbrudt og magtesløs mand. En helt anden tilværelse skulle nu leves. Gården i Strammelse hørte ikke til de mindste på Tåsinge. Det var en lille hovedgård sammenlignet med gårdene i nabolaget. Den havde mellem 12 og 13 tdr. hartkorn, mens gårdene omkring den havde

6 - 7 tdr. hartkorn. Gårdene i Strammelse var på det tidspunkt en hel del større end gårdene i Lundby, og der lå rigtig mange gårde i Strammelse, nemlig 27. Strammelse var den største landsby på Tåsinge.

I jordebog fra 1709 støder man på Axel Juels navn i forbindelse med gården i Strammelse.

Det fremgår af jordebog og skatter vedr. Strammelse by i Landet sogn, at Axel Juel i 1710 havde følgende ansatte, samt deres årsløn:

En halvvoksen tjener, Hans på 16 år: 6 rdl.

En kusk, Rasmus på 26 år: 12 rdl.

En avlskarl Jørgen Clausen på 30 år: 18 rdl.

En dreng: 8 rdl.

Fruens egen pige: 10 rdl.

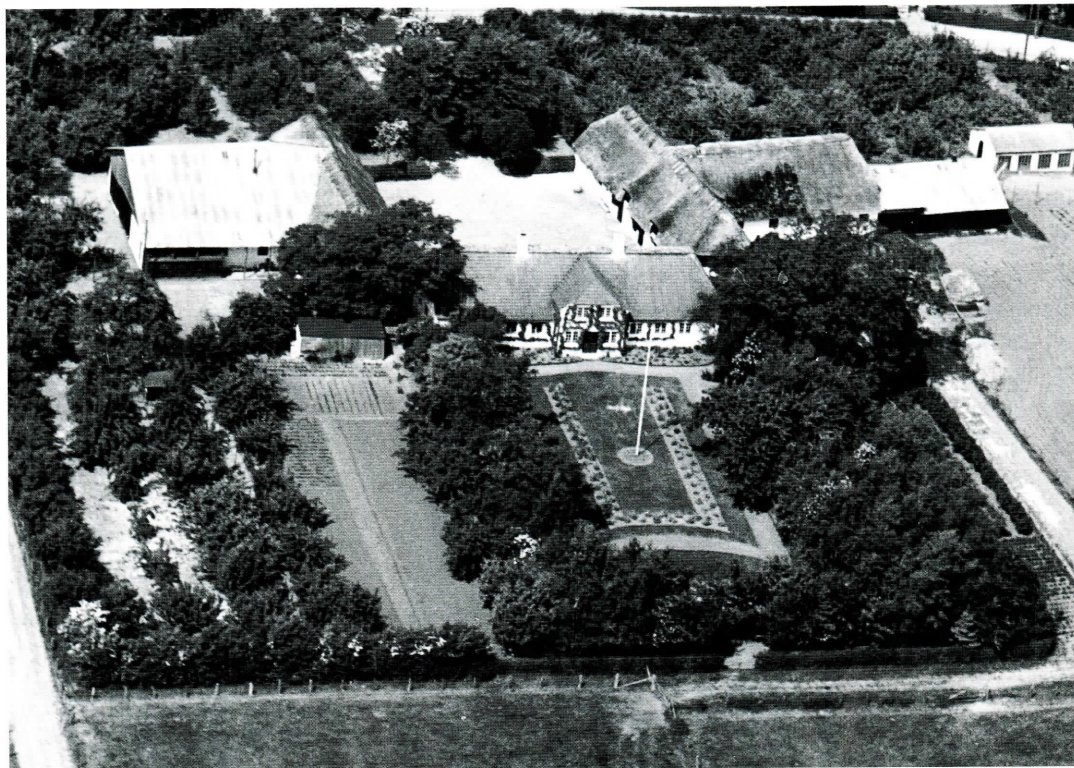
En kokkepige, Anne Larsdatter: 6 rdl.

En malkepige, Anne Kirstine: 5 rdl.

Danmarks økonomi var i årene omkring 1710 dårlig, og også dengang blev der udvist opfindsomhed ved udskrivning af skatter. En

af de skatter, som blev indført i 1710, var paryksskatten. Det fremgår, at Axel Juel årligt efter 1. artikel måtte betale 4 rigsdaler for sin paryk. Hans hustru måtte ligeledes betale 4 rigsdaler for sin top. Man kan vel sammenligne det med en slags "topskat", som blev pålagt efter folks rang.

De andre gårdmænd i Strammelse har nok undret sig over pludselig at få en adelig nabo. Pastor Fred. Christian Lund, som var præst i Landet, udgav i 1823 bogen "Beskrivelse over Øen Thorseng". Bogen blev således udgivet ca. 100 år efter Axel Juels død, og på det tidspunkt hvilede stadig et hemmeligt slør over Axel Juels liv. Man sagde, at han skulle have været Guvernør i Trankebar, men var faldet i unåde ved hoffet. Han havde så henvendt sig til to fra Juel familien, vistnok to fætre. De skulle have udtalt, at to Juel vel kunne bære en Axel, hvorefter de overlod ham en gård i Strammelse.

Fruegaarden set fra marksiden, ca. 1939.

Klingelbeutel, sandsynligvis brugt ved indsamlinger i Landet Kirke. Den har flere fine indgraveringer bl.a. Axel Juels initialer og våbenskjold. (Svendborg Museums samlinger)

Axel Juels gravsten på væggen i våbenhuset i Landet Kirke.

Fra tyranni til fromhed

Axel Juel var tilsyneladende blevet en from mand og ingen tvivl om, at han har haft sin gang i Landet Kirke. Axel Juels børn døde alle som spæde, og dermed fik han ingen efterkommere. På gravstenen er nævnt 2 sønner, mens andre kilder nævner 3 sønner.

I Svendborg Museums samlinger findes en fin lille sølvklokke, en klingelbeutel, som Axel Juel skænkede til Landet Kirke. Den har måske været brugt i forbindelse med indsamling af penge i kirken.

Axel Juel døde den 20. januar 1720. Han blev begravet under gulvet i Landet Kirke nær opgangen til prædikestolen, og en stor ligsten blev lagt henover. Ligstenen befinder sig nu på væggen i kirkens våbenhus. Den er meget slidt og skriften næsten ulæselig efter de mange fødder, som i tidens løb har trådt på den, mens den lå i gulvet.

Axel Juels kårde har sikkert ligget på kisten

i forbindelse med begravelsen. Den hænger nu højt oppe på væggen i kirkens kor. Den er meget slidt og enkel at se på, og det er svært at forestille sig, at den oprindeligt var en prydkårde fra baroktiden med guldomvindinger. Den kunne næsten være et symbol på Axel Juels liv.

Axel Juels hustru, Sophie Amalie Parsberg, blev efter Axel Juels død boende på gården, og den fik efter hende navnet Fruegaarden. Hun overlevede sin mand med 20 år og døde på Fruegaarden 18. december 1740, 79 år gammel.

Axel Juels kårde på væggen Landet Kirkes kor.

Fruegaarden eksisterer stadig og ligger som en af de første gårde i Strammelse, når man kommer fra Landet. Der er i dag sandsynligvis

ikke noget tilbage af de oprindelige bygninger. På Axel Juels tid var gården en del større, men den blev senere udstykket i flere gårde.

Inskriptionen på gravstenen lyder:

HER HVILER
DET DØDELIGE
AF DEND HØYÆD=
LE OG VELB:
HERRE
AXEL JUEL
FØD PAA HANS FÆDRENE GAARD
WOSBORG UDI JYLLAND A^o 1655 D: 7 JULII
AF HØYÆDLE OG VELB: FORÆLDRE VELB:
HERRE CLAUS JUEL TIL WOSBORG OG
FRU SOPHIA GYLDENSTIERNE SOM EFTER AT
HAND HAFDE LEVET HER I VERDEN MEGET FORNØYE=
LIG OG KLÆRLIG MED SIN EGTEFELLE HØYÆDLE OG VELB:
SOPHIA AMALIA PARSBERG UDI ET MED 2 SØN=
NER SOM TILFORNE VARE HENSOVEDE VELSIGNET EGTE=
SKAB UDI 28 AAR, 3 MAANEDER, 2 UGER OG 4 DAGE OG AL=
TID TROFAST, VENLIG OG OMGIEGELIG MED ALLE, TOG VED
EN MEGET GUEDELIG BEREDELSE EN SALIG AFSKED FRA VER=
DEN A^o 1720 D: 20 JANUAR DA HAND HAFDE OPFYLDT 64 AAR
6 MAANEDER, 3 UGER OG 2 DAGE. HANS LEGEME GIEMMIS I
JORDEN, HANS SIEL GLÆDIS I HIMMELEN. HANS DØD VAR
FULD AF TRO OG TRØST, DERFOR VIL HANS OPSTANDELSE BLI=
VE FULD AF ÆRE OG HERLIGHED.
HER HVILER AXEL IUEL BORTFLYT FRA VERDENS IAMMER,
HER ER HANS TRYGE SENG I JORDENS SOVEKAMMER.
SLET INTET VEKKER HAM FØR DOMMEDAGS RØST,
DA VAAGNER HAND IGIEN TIL ÆRE, FRYD OG TRØST.

Kilder: Forskelligt skriftligt materiale på Taasinge Lokalhistoriske Arkiv, herunder Høgstrøms og pastor Fred. Christ. Lunds bøger om Tåsinge, Albert Lolks samling af gårdbøger. Diverse oplysninger på internettet. Artikler i Morgenposten og Svendborg Avis.

Lone Fallentin, administrativ uddannelse med ansættelser inden for dagbladsbranchen og i kommunalt regi. Nu pensionist og bosiddende i Landet på Tåsinge. Leder af Taasinge Lokalhistoriske Arkiv fra august 2011.

